

основу вищої освіти повинно бути покладено комплекс наук, які дають знання норм для мислення, буття й діяльності (логіка, філософія, етика) й лише на їх ґрунті повинні вибудовуватися загальнопридатні знання і навички. Шкода, але на сучасному етапі ставлення до цих дисциплін в системі сучасної освіти залишає бажати кращого...

ЛІТЕРАТУРА

1. Юркевич П. Д. Розум згідно з ученням Платона і досвід згідно з ученням Канта // Юркевич П. Вибране. К.: Абрис, 1993. С. 230 – 304.

Надія ВОЛІК

*Кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
nvolik@tnpu.edu.ua*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ЦІННІСНА НАВИЧКА ДУХОВНОГО СПРОТИВУ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

***Анотація.** У статті розглянуто медіаграмотність як ключову навичку духовного спротиву в умовах повномасштабної війни Росії проти України. Підкреслюється, що в сьогоденних умовах інформаційної війни навички критичного мислення, розпізнавання фейків, аналізу джерел інформації набувають не лише практичного, але й морально-ціннісного значення. Обґрунтовано, що медіаграмотність є інструментом захисту національної ідентичності, віри, історичної пам'яті та духовної стійкості українців.*

***Ключові слова:** медіаграмотність, духовний спротив, інформаційна безпека, фейки, релігійні організації, російсько-українська війна.*

Основний текст. Російсько-українська війна стала не лише збройним конфліктом, але й інформаційною війною за свідомість і душі мільйонів людей. Росія послідовно використовує дезінформацію, пропаганду, мову ворожнечі та фальсифікацію історії як засіб деморалізації українського суспільства. У цьому контексті медіаграмотність постає не просто як освітня компетентність, а як форма духовного спротиву – здатність протистояти брехні, відстоювати правду, зберігати цінності свободи, гідності та національної ідентичності. Росія системно веде гібридну війну, де одним із головних фронтів є інформаційний простір. Поширення фейкових новин, маніпулятивних меседжів, псевдоекспертних оцінок та підміна понять спрямовані на те, щоб

дезорієнтувати українське суспільство, посіяти зневіру, створити атмосферу безсилля.

У такій ситуації медіаграмотність – це не просто вміння аналізувати новини, а спосіб збереження психічного здоров'я, критичного мислення, моральної орієнтації [7]. Кожен українець стає учасником інформаційного фронту, де «клік» чи «поширення» можуть або посилити ворога, або підтримати правду.

Інституціоналізація протидії дезінформації в Україні набула особливої ваги в умовах війни, коли інформаційна безпека тісно пов'язана з національною та духовною стійкістю. Важливим кроком стало створення Центру протидії дезінформації відповідно до Указу Президента України від 11 березня 2021 року №106/2021 [4]. Цей Центр покликаний координувати заходи щодо виявлення, моніторингу та нейтралізації фейків, зокрема й у релігійній сфері. Крім того, ухвалення Стратегії інформаційної безпеки України (Указ Президента №685/2021 від 15 жовтня 2021 року) засвідчило національний пріоритет розвитку критичного мислення, медіаосвіти та підвищення медіаграмотності громадян як засобу протистояння зовнішнім і внутрішнім інформаційним загрозам.

У даній статті варто виокремити два ключових терміни – «медіаграмотність» та «духовний спротив». З одного боку медіаграмотність – це не лише про техніку розпізнавання фейків, а й про етику, відповідальність і правду. Медіаграмотність є складовою духовного і національного імунітету, який формує стійкість до інформаційного впливу ворога. А з іншого – духовний спротив – це не лише молитва, а й активне відстоювання правди в інформаційному релігійному полі [6, с. 187]. Саме медіаграмотність дозволяє християнину не піддаватися паніці, не тиражувати зло, не ставати інструментом ворожої пропаганди. Пропаганда заснована на страху, ненависті, розділенні. Духовна позиція українця, який здатен критично мислити і не піддаватися брехні, – це форма щоденного мирного опору.

Статистичні дані підтверджують, що релігійне середовище в Україні стало об'єктом масштабних дезінформаційних атак, спрямованих на розпалювання міжконфесійної ворожнечі та підризу довіри до релігійних інституцій, особливо упродовж 2022 – 2024 рр. (див. Рис. 1).

У 2023 р. команда «Детектора медіа» провела масштабне дослідження, яке охопило понад 46 000 публікацій у соціальних мережах, зосереджуючись на тематиці релігійної дезінформації в українському сегменті Telegram, YouTube, Facebook і Twitter. Метою було виявлення ключових проросійських наративів, спрямованих на дестабілізацію релігійного середовища в Україні [1].

Наймасовішим наративом стала тема протиставлення «канонічної» та «неканонічної» церкви, що була присутня у понад 16500 публікаціях. Цей фейковий дискурс активно використовувався для делегітимізації Православної Церкви України (далі – ПЦУ) і популяризації Української православної церкви Московського патріархату (далі – УПЦ (МП)) як нібито єдиної справжньої церкви в Україні.

На другому місці за поширеністю – звинувачення у сатанізмі, язичництві та відступництві, які містилися у приблизно 12500 випадках. Такі меседжі були спрямовані не лише проти ПЦУ, але й проти греко-католиків і протестантів.

Третій масив – це маніпуляції навколо релігійних лідерів, які охопили понад 9800 публікацій. Найчастіше дискредитували предстоятеля ПЦУ митрополита Епіфанія, представляючи його агентом іноземного впливу або духовним самозванцем.

Окрім того, 8050 публікацій містили інші форми релігійної дезінформації: інсинуації про знищення храмів, заборону релігії, змови духовенства та зміну «традиційних» цінностей через Захід.

За даними «Детектора медіа», упродовж 2024 р. було виявлено понад 4500 дезінформаційних повідомлень, що прямо чи опосередковано стосувалися релігії, духовенства та церковних структур [3].

Аналіз тематичного розподілу релігійної дезінформації показує наступне (Рис 1.):

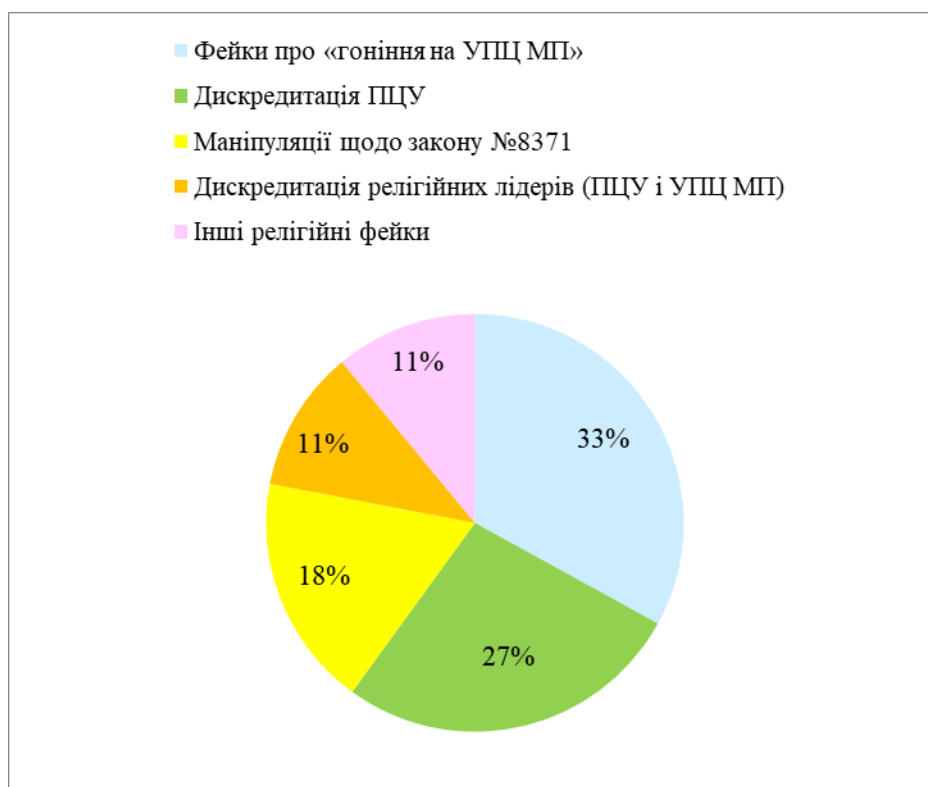

Рис. 1. Типи релігійної дезінформації

- Фейки про «гоніння на УПЦ МП» – 1500 випадків;
- Дискредитація ПЦУ – 1200 випадків;
- Маніпуляції щодо закону №8371 – 800 випадків;
- Дискредитація релігійних лідерів (ПЦУ і УПЦ МП) – 500 випадків;
- Інші релігійні фейки – 500 випадків.

Ці дані підтверджують системний характер інформаційного тиску на релігійну сферу України з боку держави-агресора. Така стратегія має на меті не лише дискредитувати окремі конфесії чи релігійних лідерів, а й підірвати міжконфесійну єдність та зруйнувати духовну опору українського суспільства [2, с. 186].

Висновки. Таким чином, сьогодні медіаграмотність перестає бути лише інструментом критичного мислення – вона стає ціннісною навичкою духовного спротиву. Людина, що володіє здатністю аналізувати джерела, перевіряти факти, ідентифікувати маніпулятивні техніки та розуміти інформаційні мотиви агресора, стає не лише обізнаним громадянином, але й активним захисником духовного фронту. В умовах війни формування медіаграмотності є обов'язком не тільки освітніх інституцій, а й релігійних організацій, громадських ініціатив та державних структур. Суспільство, яке здатне протистояти фейкам – це суспільство, яке здатне зберегти моральні орієнтири, довіру, міжконфесійну єдність та віру в перемогу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідочко Л., Білоусенко О., Півторак О., Зінченко С., Сливенко О., Худіш П. «Канонічні проти сатаністів». Дослідження дезінформації щодо релігійних спільнот у соціальних мережах. 2023 р. URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/213454/2023-06-28-kanonichni-proty-satanistiv-doslidzhennya-dezinformatsii-shchodo-religiynykh-spilnot-u-sotsialnykh-merezhakh/.
2. Літвінчук І. С. Дезінформація в соціальних мережах: алгоритми протидії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73). № 11, Ч. 2. С. 181–186. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/part_2/29.pdf.
3. Михайлів В. «Нелегітимний Зеленський, могилізація й канонічна церква». Огляд російської дезінформації за 2024 рік. URL: <https://detector.media/monitoring-internetu/article/236096/2024-12-18-nelegitymnyy-zelensky-mogylizatsiya-y-kanonichna-tserkva-oglyad-rosiyskoi-dezinformatsii-za-2024-rik/>.
4. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11.03.2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації». Поточна редакція 19.03.2021. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106/2021>.
5. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.10.2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». Поточна

редакція 28.12.2021. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021>.

6. Boler M. Digital Disinformation and the Targeting of Affect: New Frontiers for Critical Media Education. *Research in the teaching of English*, 2019. Vol.54 (2). P.187 – 191.
7. Zarzosa J. & Ruvalcaba C. Fighting Fake News: Building Cognitive Resistance and Mental Antibodies Through a Digital Media Literacy Inoculation Intervention. *Journal of marketing education*, 2025. DOI: 10.1177/02734753251319559

Оксана ГИСА

*Кандидат мистецтвознавства, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
oksana.hysa@tnpu.edu.ua*

ЯГЕЛЛОНСЬКІ ОСНОВИ КУЛЬТУРНО-МУЗИЧНОГО ЛІДЕРСТВА УКРАЇНИ У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І ЗА ЧАСІВ ПЕТРА МОГИЛИ

Важливою віхою в історії України стало створення Запорізької Січі, яку підтримали Ягеллони, оскільки саме там сформувалися ряди православного християнського воїнства в бойовій спільноті. Це зумовило унікальний «православний інтернаціоналізм» Січі, адже православна аристократія розширювала коло козацької спільноти, підтримуючи бойову співпрацю з правителями Молдови, Волощини (Валахії), Румунії, а також зі старокатолицькими родами Польщі. Вони, згідно з ідеями ягеллонства, підтримували концепцію нерозділеної церкви, визнаючи богослужіння як у католицьких, так і в православних храмах відповідно до їхніх обрядів. Ця старокатолицька традиція довго зберігалася в Центральній і Східній Україні (Київ, Львів тощо) [1, с. 250].

Яскравим прикладом є український князь Дмитро Вишневецький, відомий як Байда, який мав старовинне прізвище та отримав аристократичне виховання. Його кар'єра як воїна і правителя мала завершитися правлінням у православній Молдові, куди його запросили. Проте зрада завадила цьому: князя схопили, передали туркам, і за наказом султана він прийняв мученицьку смерть у Стамбулі. Мучеником за православну віру став і козацький кошовий отаман, господар Молдовського князівства Іван Підкова, страчений за наказом польського короля в 1578 році у Львові. Цей зв'язок проявлявся і в церковній субординації, що можна простежити на прикладі видатного церковного діяча Петра Могили, вихідця з давнього молдовського боярського роду, який мав родинні зв'язки зі знатними православними родами в Польщі, Литві та на європейському Півдні.